



Österbottens välfärdsområde
Pohjanmaan hyvinvointialue

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen perusteet

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto 12.10.2022

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto 2.2.2023

Aluehallitus 13.2.2023

Aluevaltuusto xx.xx.2023

Sisällysluettelo

1. Lainsäädäntöperusta ja soveltamisala	3
2. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan käsitelmäärittely, tavoite ja tarkoitus.....	3
3. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen ja toimintatavat	4
4. In house -yhtiöt ja omistajaohjaus.....	5
5. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta osana hyvinvointialueen johtamis- ja hallintojärjestelmää	6
6. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan arviointi ja raportointi	7
7. Tilivelvollisuus	7

1. Lainsäädäntöperusta ja soveltamisala

Laki hyvinvointialueista 22 §:n mukaan valtuuston tulee päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista, joiden tarkoituksena on ohjata hallitusta sen huolehtiessa em. lain 43 §:n velvoittamana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä. Hallituksen alaisena toimii erillinen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteiden tavoitteena on vahvistaa ja yhdenmukaistaa hyvinvointialueen hyvää hallintoa ja johtamista, ja ne koskevat kaikkia hyvinvointialueen toimielimiä ja johtoa sekä kaikkea toimintaa, josta hyvinvointialue vastaa omistuksen, ohjaus- ja valvontavastuun sekä muiden velvoitteiden myötä. Sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta on lisäksi voimassa, mitä hyvinvointialueen hallintosäännössä sekä muissa ohjeissa ja määräyksissä on sanottu.

Oman toiminnan lisäksi perusteet siis koskevat myös hyvinvointialueen omistamia in house-yhtiöitä, jollei niitä koskevasta lainsäädännöstä tai yhtiöjärjestyksestä muuta johdu. Yhtiöiden toiminnan valvonta tapahtuu yhteistyössä yhtiöiden kanssa, ja niillä on velvollisuus toimittaa hyvinvointialueelle tarvittavat tiedot yhtiön sisäiseen valvontaan ja riskienhallintaan liittyen.

2. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan käsitelmääritys, tavoite ja tarkoitus

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat osa hyvinvointialueen johtamisjärjestelmää.

Sisäinen valvonta on hyvinvointialueen johdon ja hallinnon työväline, jonka avulla arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutumista, toimintaprosesseja ja riskejä. Valvonnan tarkoituksena on edistää organisaation tehokasta johtamista, uhkien ennakointia ja hallintaa, mahdollisuuksien hyödyntämistä, toiminnan jatkuvaa kehittämistä ja tuloksellisuuden arviointia.

Riski on epävarmuuden vaikutus tavoitteisiin. Vaikutus on esimerkiksi poikkeama odotetusta tai mahdollisuus joka ei hyödynnetä.

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa. Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällisiä menettelytapoja, joiden avulla

- tunnistetaan ja kuvataan hyvinvointialueen toimintaan liittyviä riskejä
- arvioidaan riskien merkittävyyttä ja toteutumisen todennäköisyyttä
- määritellään toimintatavat riskien hallitsemiseksi, seuraamiseksi ja raportoimiseksi.

Koska sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteena on varmistaa, että hyvinvointialueelle asetetut tavoitteet saavutetaan ja että toiminta on tuloksellista, eivät ne ole mitään erillisiä toimintoja vaan jatkuva osa tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävää toimintaa: päivittäisjohtamista, suunnittelua, päätöksentekoa ja toimintaprosesseja. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee olla olennainen osa myös hyvinvointialueen eri toimielinten työskentelyä ja in house –yhtiöiden tulee huomioida ne omassa toiminnassaan ottamalla ne osaksi yhtiön hyvää johtamis- ja hallintotapaa ja hallitustyöskentelyä.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta perustuvat strategiaan, toiminta- ja taloussuunnitelmassa asetettuihin toiminnan ja talouden tavoitteisiin, johtamisperiaatteisiin ja eettisiin periaatteisiin. Keskeistä on toiminnan jatkuvuuden, häiriöttömyyden ja turvallisuuden varmistaminen.

Sisäisellä valvonnalla ja riskienhallinnalla tarkoitetaan käytännössä hyvinvointialueelle kuuluvien tehtävien, ratkaisuvallan ja vastuiden määrittelyä sekä erilaisia menettelytapoja johtamis-, ohjaus- ja toimintaprosesseissa. Määrittelyjen ja menettelytapojen tarkoituksena on saada kohtuullinen varmuus siitä, että

1. toiminta on tuloksellista ja talous kestäväällä pohjalla
2. lainsäädäntöä, päätöksiä, sääntöjä ja johdon ohjeita noudatetaan
3. resursseja ja omaisuutta käytetään asianmukaisesti ja ne turvataan
4. toiminnan ja talouden raportointi on oikeaa ja luotettavaa

Omavalvonta on osa sisäistä valvontaa. Omavalvonnalla tarkoitetaan palveluntuottajan omaa laadun ja turvallisuuden varmistamista siten, että toiminnassa toteutuvat lainsäädännön, ohjausasiakirjojen ja palveluntuottajan itse omalle toiminnalleen asettamat turvallisuus- ja laatuvaatimukset. Keskeinen tavoite on potilas- ja asiakasturvallisuuden varmistaminen.

Sisäinen tarkastus on osa sisäistä valvontaa. Sisäinen tarkastus tukee organisaatiota sen tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla objektiivisen, riippumattoman ja järjestelmällisen lähestymistavan organisaation riskienhallinta-, valvonta-, johtamis- ja hallintoprosessien tuloksellisuuden arviointiin ja kehittämiseen. Sisäisen tarkastuksen velvollisuutena on arvioida valvontajärjestelmän ja riskienhallinnan tarkoituksenmukaisuutta ja tuloksellisuutta, ja pyrkiä siten edistämään organisaation tavoitteiden saavuttamista. Sisäisestä tarkastuksesta ohjeistetaan tarkemmin hallituksen hyväksymässä sisäisen tarkastuksen toimintaohjeessa.

3. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen ja toimintatavat

Valtuusto päättää hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista ja edellyttää, että hyvinvointialueen kaikissa toiminnoissa ja kaikilla organisaation tasoilla on riittävä sisäinen valvonta ja riskienhallinta.

Hallituksella on vastuu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeistamisesta ja asianmukaisesta järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta ja tuloksellisuudesta. Tätä tehtävää varten hallitus on asettanut erillisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaoston. Hallituksen alaiset muut toimielimet vastaavat omien tehtäväalueidensa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta, tuloksellisuudesta sekä raportoinnista hyväksytyjen ohjeiden mukaisesti.

Hyvinvointialuehallinnon johtavien viranhaltijoiden (hallintojohtaja, strategiajohtaja, laatujohtaja, talousjohtaja, HR-johtaja sekä viestintäjohtaja), muiden ylimpien johtavien viranhaltijoiden, (sektorijohtajat, resurssijohtajat sekä toimialajohtajat) ja myös kaikkien esihenkilöiden tehtävänä on toteuttaa sisäinen valvonta ja riskienhallinta vastuualueellaan ja

raportoida niistä hyväksytyjen ohjeiden mukaisesti. Toteuttaminen tapahtuu käytännössä siten, että

- tehtävät, ratkaisuvälit ja vastuut ovat selkeästi määriteltyjä
- hyvän hallintotavan periaatteita noudatetaan ja eettiset periaatteet huomioidaan
- toimintaympäristöä analysoidaan ja tämän perusteella priorisoidaan merkittävimmät uhat ja mahdollisuudet
- asetetaan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet
- järjestetään riskienhallinta hallituksen ohjeistuksen mukaisesti siten, että se on suunnitelmallista ja tuloksellista
- valvontamenettelyt ovat suunniteltu ja niitä toteutetaan siten, että ne ovat riittäviä suhteessa niistä aiheutuviin kustannuksiin
- organisaation viestintä ja raportointi on järjestetty systemaattisesti
- toimintaa seurataan ja arvioidaan samoin kuin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimintatapojen tuloksellisuutta

“Tone from the top” on tärkeää, sillä terveen organisaatiokulttuurin edellytys on, että johto aktiivisesti sanoin ja teoin osoittaa sitoutumisensa organisaation arvoihin.

4. In house -yhtiöt ja omistajaohjaus

Konsernijohdolla on kuntalain mukaan vastuu konsernivalvonnan järjestämisestä. Hyvinvointialueesta ei laadita konsernitilinpäätöstä, minkä vuoksi hyvinvointialueen omistajaohjausta ohjataan valtuuston hyväksymillä omistajaohjauksen periaatteilla sekä omistajaohjauksen ohjeella. Omistajaohjausta toteutetaan sopimusohjauksella, sekä neuvotteluteitse yhteistyössä yhtiöiden muiden omistajien kanssa. Valvonta ja ohjaus kattavat in house -yhtiöiden toiminnan ja suoriutumisen, taloudellisen aseman kehittymisen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen valvonnan. Käytännössä tämä tapahtuu usealla tasolla. Yhtiöitä valvotaan ja ohjataan yhtiöiden hallitustyöskentelyllä sekä yhtiökokouksissa vaikuttamalla. Lisäksi yhtiöiden toimintaa valvotaan siten, että ne ovat velvollisia raportoimaan esimerkiksi taloudellisesta suorituskyvystään sekä yhtiöille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Hallitus on antanut alaisuudessaan toimivalle omistajaohjausjaostolle mandaatin omistajaohjaukseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi.

Inhouse -yhtiöiden tulee laatia sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvaus ja toteuttaa valvontamenettelyjä aktiivisesti päivittäisessä toiminnassaan ja suorittaa aktiivisesti riskienhallintaa. Lisäksi yhtiöiden toimintaa arvioidaan esihenkilöiden taholta jatkuvasti jokapäiväisessä arkityössä yhteistyössä toimiessa. Vastuunjako yhtiöiden ja hyvinvointialueen välillä on dokumentoitu kirjallisesti.

5. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta osana hyvinvointialueen johtamis- ja hallintojärjestelmää

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat osa hyvinvointialueen johtamis- ja hallintojärjestelmää, päätöksentekoa sekä strategista ja operatiivista toiminnan ja talouden suunnittelua ja seurantaa, poikkeamiin reagointia ja suoriutumisen arviointia. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee olla kokonaisvaltaista ja sen tulee toteutua kaikissa toiminnoissa ja kaikilla organisaation tasoilla. Riskienhallinnan tulee ulottua kaikkiin riskiluokkiin, sekä sisäisiin että ulkoisiin. Käytännössä sisäinen valvonta ja riskienhallinta kytkeytyvät vuosittaiseen talousarvio- ja tilinpäätösprosessiin.

Hallituksella on vastuu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, ja tätä tehtävää varten on nimetty hallituksen alainen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto. Jaoston tehtäviin kuuluu vastata sisäisen valvonnan järjestämisestä ja yhteen sovittamisesta, hyväksyä sisäisen tarkastuksen vuosisuunnitelma, vastata riskienhallinnan järjestämisestä sekä valmistella hallitukselle sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskeva toimintakertomukseen otettava osio.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteena on varmistaa, että asetetut tavoitteet saavutetaan ja että toiminta on tuloksellista. Sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa ei eriytetä muusta tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävästä toiminnasta, vaan se on jatkuva osa päivittäistä johtamista, ohjaamista ja työn toteuttamista. Sisäinen valvonta toteutuu mm. selkeinä tehtävien, toimivallan ja vastuiden jakoina, valvonta- ja raportointivelvoitteina, tietojen ja tietojärjestelmien suojaamisena, omaisuuden turvaamisena, sopimusten hallintana.

Toimiva sisäinen valvonta myös ehkäisee ja paljastaa väärinkäytöksiä. Johdon velvollisuutena on toteuttaa sisäistä valvontaa väärinkäytösten ehkäisemiseksi ja havaitsemiseksi sekä puuttua havaittuihin väärinkäytöksiin. Väärinkäytöksenä pidetään erilaisia epärehellisiä, epäeettisiä tai hyvinvointialueen ohjeita rikkovia taikka lainvastaisia tekoja.

Kokonaisvaltaiseen riskienhallintaan ja sisäiseen valvontaan liittyy myös hyvinvointialueen omavalvontaohjelma, jonka avulla hyvinvointialue palvelunjärjestäjänä ohjaa ja valvoo järjestämisvastuulle kuuluvaa palvelutuotantoa, ja palveluntuottajat sosiaali- ja terveyspalveluissa varmistavat palveluiden tuottamiseen kuuluvan laadun sekä jatkuvuuden.

Hyvinvointialueen riskit jaetaan neljään pääryhmään: strategiset, taloudelliset, operatiiviset ja vahinkoriskit. Näihin ryhmiin voi sisältyä sekä sisäisiä että ulkoisia riskejä. Riskienhallintaa toteutetaan toimintasuunnitelman valmistelun sekä toiminnassa tai toimintaympäristössä tapahtuvien isojen muutosten yhteydessä. Riskianalyysiä laadittaessa on tunnistettava tavoitteita uhkaavat riskit sekä arvioitava riskien seuraukset ja riskien toteutumisen todennäköisyys. On myös valmisteltava tarpeelliset suunnitelmat ja toimenpiteet riskien hallitsemiseksi sekä nimettävä henkilö, joka vastaa toimenpiteistä. Hallitus kokoaa näiden perusteella koko hyvinvointialuetta koskevan riskianalyysin ja menettelytavat merkittävimpien riskien hallitsemiseksi.

6. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan arviointi ja raportointi

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tuloksellisuutta seurataan talousarviovuoden aikana osavuosikatsausten yhteydessä vallitsevan raportointikäytännön mukaisesti. Hallitus antaa toimintakertomuksessa arvion merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja toimenpiteistä havaittujen puutteiden korjaamiseksi. Johtavien viranhaltijoiden tulee antaa hallitukselle oman tehtäväalueensa osalta selonteko merkittävimmistä riskeistä ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä toimenpiteistä havaittujen puutteiden korjaamiseksi. Selontekojen tulee perustua dokumentoituun aineistoon.

Mikäli tilikaudella havaitaan merkittäviä riskejä, tulee johtavien viranhaltijoiden myös raportoida niistä ja niiden hallintakeinoista välittömästi valvontavastuussa olevalle taholle. Valvontavastuussa olevien tulee raportoinnin perusteella ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.

7. Tilivelvollisuus

Aluevaltuusto nimeää tilivelvolliset luottamushenkilöt ja viranhaltijat. Nimeäminen voi tapahtua mainintana hallintosäännössä, osana talousarvion hyväksymistä tai erillisellä päätöksellä.

Laki hyvinvointialueista 127 §:n mukaan tilintarkastajan tulee tarkastaa, onko kunnan ja kuntakonsernin sisäinen valvonta ja riskienhallinta sekä konsernivalvonta asianmukaisesti järjestetty. Tilintarkastuskertomuksessa annetaan Kuntalain mukaan mm. lausunto sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan sekä konsernivalvonnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä esitys vastuuvapauden myöntämisestä

Tilivelvollisella on vastuu johtamansa toiminnan riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan järjestämisestä ja niiden jatkuvasta ylläpidosta. Tilivelvollisuus merkitsee sitä, että tilivelvollisen toiminta tulee valtuuston arvioitavaksi, häneen voidaan kohdistaa tilintarkastuskertomuksessa muistutus ja häneltä voidaan evätä vastuuvapaus sekä omasta että alaisensa tekemisestä tai tekemättä jättämisestä. Ylimmällä johdolla on erityinen vastuu ja velvoite toimia hyvän hallinto- ja johtamistavan ja eettisten lähtökohtien mukaisesti sekä puuttua toiminnassa ilmeneviin poikkeamiin. Johdolla on selonottovelvollisuus vastuullaan olevasta toiminnasta.

Vaikka henkilö ei olisikaan lain tarkoittama tilivelvollinen, hänen on luonnollisesti hoidettava tehtävänsä asianmukaisella huolellisuudella eikä tilivelvollisaseman puuttuminen vapauta esihenkilöitä toiminnan valvontavastuusta.